

POLEN OP ZONDAG

definitieve versie

bourla, 5 februari 2011

BART VAN NUFFELEN

ANTWERPEN – OKT 2010 / JAN 2011

deel 1 - de normale tijd

deel 2 - de vloeibare tijd

deel 3 - de werkelijke tijd

*dat is het vuur waarop al het verlangen brandt;
vermoeden dat je niets zal krijgen en toch het tegenovergestelde hopen*
(A. Grunberg)

Verantwoording

'*Polen op zondag*' is revue # 5 in de grote actie 'Revue van het Ontembare Leven', waarmee het fenomenale MarthHa!tentatief het ontembare leven belicht in de veelkleurige stad aan het begin van de 21ste eeuw.

Alle Revues van het MarthHa!tentatief steunen op een intense researchperiode. Voor *Polen op Zondag* sloeg het MarthHa!tentatief gedurende vijf maanden haar tenten op in het Antwerpse Stadspark, waar overwegend mensen vertoeven die hier in de loop der jaren zijn komen 'aanspoelen'. Dit stuk is gegroeid uit de verhalen, de levens en de mensen die we daar hebben ontmoet.

'*Polen op zondag*' is een verhaal in drie bedrijven, dat telkens in een ander tijdsbestek verteld wordt; de normale tijd, de vloeibare tijd en de werkelijke tijd. We zoomen in op een late zondagnamiddag in het park. Een rits personages trekt aan een bank voorbij. De zon verdwijnt achter de huizen. En in het laatste licht van de dag gebeurt er vanalles. En we begrijpen niets. En daarom gaan we diezelfde tijdsspanne keer op keer uitrafelen en verdiepen.

Voor meer info zie www.marthatentatief.be, waarop u ook enkele fragmenten uit de voorstelling kan zien. Achteraan dit document worden alle makers, spelers en geïnterviewden opgesomd.

'*Polen op zondag*' is een voorstelling van het MarthHa!tentatief. De opvoeringsrechten worden geïnd door SABAM.

I.

Op een kleine wereld woont de mens. De zwarte mens in afrika. De rode mens in amerika. De gele mens in china. En de witte mens hier. In een klein land. In een kleine stad. Met in het midden ervan een oneindig park.

In het park staat een bank. Op die bank zit een man. De man op de bank kijkt triest, maar we proberen dat te negeren. Want we hadden een vrolijk toneelstuk in gedachten. Met schalks kwetterende eenden, vederlicht lopende nimfen met kleine borsten en konijntjes die vrolijk huppelen in het gras. Het 'park van de konijntjes' joelen de verre kinderen in de speeltuin. Het kind dat voor de achtentwintigste keer van de glijbaan glijdt. Het kind dat speelt in de zandbak. Het kind ondersteboven aan een paal.

De man op de bank doet vreemde dingen. We proberen dat te negeren. Dat is onze natuur; we trachten hetgeen we niet begrijpen gewoon niet te zien. We zien wel, gelijk het herfstige parken past, hoe een blad oneindig langzaam naar beneden dwarrelt. Hoe de waterige zon haar laatste stralen over deze zondagnamiddag uitstrooit. Hoe een onvriendelijk ogende vrouw spreekt tegen een vriendelijk ogende teckel.

De man op de bank begint zacht te wenen. We kijken daarom met bijzondere aandacht naar de witte zwanen, en hoe die majesteitelijk voorbijdrijven. We spreken met opzet over witte zwanen, hoewel dat een pleonasme lijkt en dat eeuwenlang ook is geweest. Tot er op een wonderlijke dag plots een zwarte zwaan werd ontdekt. In verborgen waters diep in het australische binnenland. En zo werd de gehele definitie dat een zwaan altijd wit is, door de simpele observatie van één zwarte zwaan volledig weerlegd. Maar hoe we ook over die zwanen mijmeren, hoe we ons ook afvragen wie er in die lichtgevende streep zit daarboven hoog in de lucht; we kunnen tenslotte het wenen niet langer negeren. De wenende man verlaat met gebogen hoofd het park en loopt de straat door, de stad in, de toren voorbij.

Even later komt een man met een fiets thuis in het park. Hij heet Jozef, hij is een Pool, en hij is afgelopen zomer met zijn fiets vanuit Polen hierheen komen fietsen. Een vrouw knikt hem toe. Ze heet Danuta, herkent andere Polen op het zicht en 23 jaar geleden heeft ze alles, maar dan ook echt alles, achtergelaten omwille van de liefde. Ze schrijdt met kaarsrechte rug doorheen het park.

In het midden van het park staat een joodse vrouw met een lichtgevende blik en een raadselachtige glimlach. Ze heet Rachel en ze is alle dagen van haar leven in het park geweest. *[OPNAME RACHEL Ah ja, sinds ik een kind ben kom ik daar. Ik moet een beetje buiten elke dag. Ik weet niet hoe andere mensen dat doen, maar ik moet lucht hebben elke dag. Ik vind het een mooi park. En een grote vijver, dat is goed. Dat geeft rust zo een vijver.]*

Zoals op alle andere herfstige zondagen zijn oude joodse vrouwen in hun rolstoelen strategisch in het lage zonlicht geparkeerd. Rachel kent die vrouwen waarover wij ons vanalles afvragen. Onder een gehaakt dekentje zit een roerloze vrouw met een doorschijnend gezicht. Ze heet Sonia Blumenstein. Ze lijkt te slapen, die vrouw uit andere tijden, en nooit meer wakker te worden. We weten niet waarvan ze droomt, in haar stoel in het laatste zonlicht van deze zondagnanoen, maar we hopen dat het zachte dromen zijn in afgebleekte kleuren. Maar als we daarover doordenken durven we dat te betwijfelen.

Elazar Yakoov maakt deel uit van de Pshevorsk, een poolse chassidische beweging, die na Wo II hierheen verhuisde. Hij heeft een vrouw en acht kinderen. Zijn kinderen spelen in de verre speeltuin. En hij wandelt hier. Ik groet hem, maar hij kijkt los door me heen. Het valt me op dat zijn kinderen erg bleek zijn. Elazar Yakoov is een wandelend raadsel. Waarom zijn de kinderen bleek, spelen zij daar en wandelt hij hier, waarom kijkt hij los door ons heen?

De dunne lippen van de roerloos slapende vrouw prevelen toverspreuken, haar gouvernante zegt ssht, een man telefoneert in een onverstaanbare taal, twee chinezen verbergen zich achter een fototoestel, een mooie thaise vrouw zingt een liedje voor haar kind en dan, plots, verschijnen twee zwarte zwanen die wederom diredidom majestueus voorbijrijven. Zwarte zwanen. Dat kan geen toeval zijn.

De zon zakt lager en de schaduwen worden langer en de bladeren doorzichtig en alles is gelijk het hoort in het park in het laatste uur van deze middag; het gejoel van verre kinderen, het gesnater van eenden, het diep grommen van weer een lichtgevende streep in de bleker wordende lucht boven de verre toren boven de bomen tot het gehele kabbelende zondagmiddagleven met één enkele plof tot stilstand komt...

[ja, ik loop te dansen op de straat, maar ik ben geen nar en ook geen clown. Ik ben gewoon een mens gelijk u.]

Door het park loopt een spast. Maar hij zou ook een man met spasmen genoemd kunnen worden. Of een man met cerebraalpalsie. Of een man met motorische beperkingen. Of gewoon een man op weg naar ergens anders.

Stefaan is al sinds 3 maart 1991 op weg naar ergens anders. Op die dag veranderde Stefaan van een jongetje op een fiets in de man die nu oneindig traag maar toch zó doelgericht, toch zó geconcentreerd het park doorkruist dat de hedendaagse stad, die van niets meer opkijkt, plots stilvalt en eerbiedig het hoofd buigt.

De jonge mannen die daar het park binnenkomen heten Radek en Kamil en ze worden vanop enige afstand gevolgd door Kuba. Ze komen uit Polen C. Polen A is de streek rond Warschau en Wwoch. Polen B is aan de zee en het noorden. En Polen C is het deel tegen de grens met Oekraïne en Wit-Rusland. Radek en Kamil wonen sinds een jaar in België. Kuba, de jongere neef van Kamil nog maar een paar weken.

De jogger die daar nadert loopt om de onrust te bezweren. Tevergeefs, al weet hij dat zelf nog niet. Hij ontbeert de elegantie van echte joggers maar maskeert dat door een ijzeren wil. Wanneer hij daverend de bank nadert, stekt het gesprek en de mannen op de bank kijken hem aan. De jogger kijkt terug. Hij ziet de mannen op de bank. Hun harde gezichten. Hun kille steppe-ogen. Hun ijsskoude zwijgen. De jogger loopt verder en zal zich ronde na ronde afvragen wie die mannen zijn op die bank die drinken en zwijgen en kwaad voor zich uit staren.

Waarom zijn ze hier aangespoeld en niet ergens anders? Waar zijn hun vrouwen of hebben ze die niet? Zouden ze elke dag samenwerken en zo ja, waarom zitten ze dan ook nu nog samen op die bank? Zouden ze mekaar af en toe de kop willen inslaan? Wat zouden ze denken van deze te gyprokken stad?

Een al wat ouder koppel kuiert schijnbaar gelukkig door het park. De beide nimfen komen opnieuw en in een vloeiende beweging voorbijgelopen, als uit één mond zacht zuchtend, met hun voeten de grond amper rakend, met hun kleine borsten prachtig deinend.

Nu we met nauwkeuriger ogen naar het park kijken, zien we ook andere dingen. Een zenuwzieke man is iets van plan met een lantaarnpaal. Een bebaarde man is iets van plan met een boom. *[Deze boom vind ik fantastisch. Dat is echt een heel toffe boom. Ik voel de stroming hé. Dat is levend hé]* Sommige verhalen roepen luidkeels om aandacht; wat in godsnaam vertelt de man aan de lantaarnpaal? Hoelang kan de

plataan de omhelzing nog verdragen. Andere verhalen zijn zorgvuldig opgeborgen. Zoals het verhaal van Espérance Sisoko.

De jonge vrouw die daar loopt, heet Espérance Sisoko. Ze is afkomstig uit de wijk Ndjili in Kinshasa en sinds twee jaar leeft ze hier. Ze vermijdt onze blik en antwoordt ontwijkend op onze vragen over haar nieuwe stad, haar inwoners en het park. Ze blijft aan de oppervlakte over haar toekomst; haar dromen, haar wensen. Tot we haar plichtmatig onze laatste vraag stellen. *Mademoiselle sisoko, est ce que vous êtes heureuse?* Sommige vragen hadden beter niet gesteld kunnen worden.

Espérance werkt al twee maanden als schoonmaakster in de toren die ginds boven de kaalgeworden bomen uitsteekt. In twee shifts. 's Morgens vroeg. En 's avonds laat. En ze kan het tempo maar niet gewoon worden.

Ik vraag me af of het toeval is dat die toren steeds in onze tonelen opduikt. Of het eigenlijk wel normaal is dat begrafenis-concerns reclame maken voor zichzelf, in lichtgevende letters aan de hoogste toren van de stad. Of ik het nu vervelend, dan wel juist heel poëtisch vind dat op de 22ste en hoogste verdieping van die toren een helpdesk dag en nacht overlijdens noteert. *[OPNAME 14 - DELA Wij hebben een alarmnummer dat 24 op 24, 7 dagen op 7 beschikbaar is. En in geval van overlijden raden wij mensen aan om zo snel mogelijk, eigenlijk onmiddellijk na dat overlijden naar dat alarmnummer te bellen]* Hoe het is om daar hoog verheven boven de stad dag in dag uit verbindingen te leggen tussen hemel en aarde.

De avond valt. Het park loopt leeg, op de bank met de jonge Polen na. Daar wordt iets uitgesproken dat al te lang onuitgesproken is gebleven. In de bleek en bleker wordende lucht trekt een vliegtuig opnieuw een streep. Wie kijkt van daarboven over deze zich stilaan in neonlicht ontstekende stad uit, wat wordt daar nu gezegd, waarheen wijst die streep ons de weg?

ge hoort een doffe plof en ziet duiven prachtig opvliegen in het tegenlicht van de ombouw

II.

In het midden van het park staat een bank. Op die bank zit een man. Het is een parkman, dat hebben we in de loop der zondagen leren onderscheiden. Er zijn parkmensen en er zijn mensen als u en ik. Wij moeten regelmatig op verlof. Naar ergens waar het nog plezanter en interessanter is dan thuis. Parkmensen verlangen niet naar een camping in de dordogne of een huis in sardinie, parkmensen verlangen ernaar om ooit eens terug te keren naar hun geboortegrond in de vlakte van Atacama. Verlofmensen komen niet naar dit park, tenzij om te joggen. Verlofmensen gaan op zondagnamiddag naar babyborrels, familie-bijeenkomsten of andere parken. Parkmensen daarentegen komen naar dit park en zitten op een bank.

We proberen niet te zien dat de parkman triest is, want we hadden een vrolijk toneelstuk in gedachten. Met kwetterende eendjes, verderlicht lopende nimfen en konijntjes die vrolijk huppelen in het gras. We moeten daartoe wel negeren dat de nimfen ons hooghartig aankijken en dat de konijntjes regelmatig worden uitgeroeid. Het 'park van de uitgeroeide konijntjes' joelen de verre kinderen in de speeltuin. De kleine Lea Yakoov gaat voor de achtentwintigste keer van de glijbaan. Marcin Jopek propt zand in de broek van zijn broertje. Ondersteboven aan een paal hangt Rik Van Nuffelen.

De parkman snijdt zichzelf om onduidelijke redenen in stukken. Een herfstblad dwarrelt oneindig langzaam naar beneden. Een onvriendelijk ogende vrouw spreekt tegen een vriendelijk ogende teckel. En de parkman begint te wenen. We trachten het wenen nog even te negeren en kijken daarom naar de witte zwanen, naar de lichtgevende streep daarboven in de lucht en naar de jogger die denkt dat hij jogg. Maar we kunnen het wenen tenslotte niet langer negeren en we luisteren naar zijn triest verhaal. Daarna verlaat hij met gebogen hoofd het park. Zo de straat door, de stad in, de toren voorbij.

Jozef is afgelopen zomer uit Polen hierheen komen fietsen. Zonder kaart en met enkel een lijstje steden op een papiertje. Lodz. Poznan. Frankfurt. *[OPNAME JOZEF 07.10 Wolfsburg, Neuburg, Osnabrück...]* Danuta heeft drieëntwintig jaar geleden exact dezelfde route gevolgd. Zo van daar naar hier, haar hart achterna. *[OPNAME 29 - DANUTA Ja ja. Ik had goeie werk, ik was aan het studeren en ik had nog 1 jaar hogeschool en ik had alles. Ik had veel verdienste, mooie plannen voor de toekomst. Alles achtergelaten.]* Zij verliet Polen omwille van de liefde. Ze schrijdt met kaarsrechte rug door het park.

Rachel, de vrouw met de lichtgevende ogen, baat een met koffers en handtassen volgestouwd winkeltje uit in de Pelikaanstraat en ze kent de verhalen van de vrouwen met de doorschijnende gezichten. *[OPNAME RACHEL Ja daar zijn er een paar die ik ken, er zijn er een paar in rolstoel. Iedereen heeft zijn eigen verhaal. Het is verschrikkelijk.]* We vragen ons af of ze de oorlog hebben meegemaakt en wat er met hen is gebeurd. *[OPNAME RACHEL Die hebben zeker de tweede wereldoorlog meegemaakt. Ge kunt ze vragen.]* Ik durf niet. Ik durf ze niet aanspreken. *[OPNAME RACHEL Nee, je mag proberen, diegene die zal antwoorden, waarom niet?]*

Sonia Blumenstein, de roerloze vrouw onder het gehaakte dekentje daar, werd in 1930 geboren in Antwerpen en woonde met haar familie in de Terliststraat. In 1980 schreef ze haar oorlogservaringen neer in dit boek.

Sonia is tien jaar oud als de oorlog uitbreekt. De eerste jodenrazzia in Antwerpen vond plaats op vrijdagavond 14 augustus 1942. De Duitsers paktten in samenwerking met de Antwerpse politie alle buitenlandse joden op. Babbe, de grootmoeder van Sonia, is buitenlands want Russisch. Maar ze ontspringt de dans omdat de Duitsers die nacht het huis van de familie Blumenstein nogal onduits over het hoofd zien. Haar vader besluit daarop in het grootste geheim een kast te bouwen om hun russische grootmoeder in te verstoppert, telkens er wordt aangebeld.

Achtenzestig jaar na datum horen we Sonia Blumenstein nog om haar grootmoeder roepen. Babbe. Babbe. Babbe. Haar gouvernante dekt haar toe, terwijl het leven zijn gang gaat, zijn doodgewone, alledaagse, banale gang gaat

Hoogst onwaarschijnlijke gebeurtenissen die ons leven bepalen worden ook wel zwarte zwanen genoemd. Deze zwarte zwanen zijn onvoorspelbaar, ze hebben een gigantische impact en we herkennen ze pas achteraf. Achteraf lijken zwarte zwanen perfect voorspelbaar en kunnen we maar niet begrijpen hoe we ze niet zagen naderen, over het rimpelloze water.

Het raadsel Elazar Yakoov wordt elke zondag raadselachtiger. Ik zou hem willen vragen of het waar is dat hij zich door God uitverkoren voelt. En zo ja, waarom hem dat dan niet meer levensvreugde schenkt? Maar Elazar Yakoov wil niet met ons spreken. Hij kijkt los door ons heen. En wandelt verder.

En de zon zakt lager en de schaduwen worden langer en de bladeren doorzichtig en alles is gelijk het hoort in het park in het laatste uur van deze namiddag tot het gehele kabbelende zondagmiddagleven plots tot stilstand komt.

Zondag 3 maart 1991. Het is kwart na elf. Stefaan heeft net een mis gediend als misdienaar en is op weg naar huis. Stefaan sorteert voor om de baan te kruisen. Hij kruist de baan. En hij moet nog een halve meter fietsen. Als hij wordt aangereden. Er waren geen getuigen. Er was niemand, behalve de chauffeur en zijn moeder, die met een breed bloemstuk op haar schoot zat. De verkeerslichten gingen ongelijk, dat heeft de expertise later uitgewezen, en door dat bloemstuk op de schoot van zijn moeder heeft de chauffeur zich hoogstwaarschijnlijk gefocust op het licht dat in de lucht hing, dat enkele seconden trager ging dan de lichten die op de grond stonden.

Na zijn ongeval lag hij dubbelgeplooid. Samengevouwen. Door de contractie van de spieren als reactie op de hevige inslag van de auto. Stefaan gleed in een coma en vocht drie dagen en nachten voor zijn leven.

Het moment dat hij ontwaakte. Hij werd wakker. Hij lag in een bed. Hij kon niets meer bewegen. Zelfs geen geluid uitbrengen. En toen kreeg hij een verschijning van onze Lieve Heer. Hij zag een helder licht en voelde een behaaglijke warmte. En hij hoorde een stem die hem vroeg: [*'Stefaan wat gaan we ermee doen? Komt ge bij mij of blijft ge daar? Wat ge ook kiest ik zal u blijven steunen.'*] En hij besloot om hier te blijven.

In het laatste zonlicht van deze namiddag is sonia blumenstein in slaap gevallen. Haar gouvernante rijdt haar voorzichtig het park uit en het verleden in, recht het ouderlijk huis in de Terliststraat binnen. Op donderdag 13 oktober 1942.

Sonia, zei mamme steeds, doe nooit de voordeur open, vannacht was er een razzia in de valeriusstraat, een razzia in de delinstraat... doe nooit de deur open. Een week later speelde ik in de gang mijn lievelingsspel. Het deken waarop ik zat werd een grote balzaal, mijn poppen werden prinses en prinsessen. Kristallen luchters schitterden aan het plafond. Ik was in mijn droomwereld waar geen oorlog bestond, geen honger, geen angst en vervolging....ik was even weer een normaal kind geworden en zo deed ik spontaan de voordeur open toen werd gebeld.

Daar stond de Gestapo voor mij. Met een schok bedacht ik dat we Babbe niet meer konden verstoppen in de grote klerenkast. Lieve god, het was te laat. Ginds in de gang zag men Babbe achter de glazen deur bewegen en zij werd uit de keuken gehaald. Nooit zal ik haar huilen, haar roepen en smeken vergeten toen men haar door de gang naar de overvalwagen sleurde.

Ik hoorde haar schreeuwen: 14 kinderen heb ik gebaard en nu moet ik alleen naar de dood. Toen zette de wagen zich in beweging. Haar lichaam schokte, zij viel, ik zag hoe zij zich aan het schot omhoog trok om nog even naar mij te kijken...Ik zal mijn hele leven achtervolgd worden door haar ogen die mij vreemd aankijken..ik had immers die deur geopend

Radek en Kamil zijn jeugdvrienden uit de stad Lublin. Ze hebben een ongelukkige kindertijd en een problematische schoolcarrière gemeen. Radek's vader dronk. Kamil's vader dronk en sloeg. Samen terroriseerden ze hun zussen, klasgenoten en later ook leerkrachten. Radek en Kamil maakten hun middelbare school niet af. Kuba wel. Kuba is afkomstig uit het bergdorpje Borysik. Nog voor zijn geboorte werd zijn vader, die herder was, in de bergen door een blikseminslag gedood. Kort na zijn afstuderen overleed zijn moeder en hij bleef alleen achter. Met een diploma puntlassen en zonder werk of familie. En zo zakte hij vanuit de groene heuvels van het Tatra gebergte af naar een herfstig park in België. Waar hij introk bij Kamil, zijn verre neef die hij nooit eerder zag.

Radek is zichtbaar nerveus. Hij wordt door de anderen de burgemeester genoemd. Hij spreekt namelijk het beste engels en regelt daarom alles. De contacten. Het werk. En de huisvesting. De burgemeester heeft een kamer gehuurd van 4 op 4, met gratis schimmels op de muur. Nu ook Kuba hen is komen vervoegen is er nog minder plaats. En nog meer ergernis. In het ritme van altijd maar hetzelfde. Zes dagen op zeven werken, tien uur per dag. En dat is de reden waarom de burgemeester nerveus is. Want er is ondanks alle contacten al meer dan twee weken geen werk. En dus geen inkomen.

De jogger die daar nadert, loopt om de onrust te bezweren. Voor Poolse arbeiders is gaan lopen op een zondagnamiddag het meest debiele dat ze kunnen bedenken. En dat proberen ze hem te vertellen, zonder woorden. De jogger begrijpt wat ze hem willen zeggen en loopt verder. Hij zal weldra geen jogger meer zijn maar wel komen kijken naar de joggers, naar de mensen in het park, naar de polen op hun bank.

Een ouder koppel loopt tevreden hand in hand door het park. Zou hij ooit een andere vrouw hebben begeerd? Zou zij er ooit aan gedacht hebben bij hem weg te gaan? En waarom heeft ze dat dan niet gedaan? En is ze dan nu blij dat ze toen is gebleven? Of blijft zij heimwee hebben? Naar die zomer van ikweetnietwelk jaar? Prijst hij zich gelukkig nu, of net niet? Zouden ze gelukkig zijn samen? Of doen ze alleen maar alsof?

Zie, daar zijn ook de nimfen weer. Ze zien me kijken. En ze lachen met duifjes in hun keel omdat het hen weer gelukt is. Zoals alles hen voorlopig lukt in het leven.

Nu we beter naar het park kijken, zien we ook andere dingen. Een bebaarde man spreekt tegen een plataan en voelt zich daar erg comfortabel bij. *[Ik kom na het werk gewoon de stress van het werk van mij laten afvloeien. En die boom helpt daarbij. En ik ben ervan overtuigd dat als ge aan mensen aandacht schenkt, dan fleuren die op, dus wij geven aandacht aan deze bomen en het stadspark en we zijn ervan overtuigd dat het stadspark dat apprecieert.]* De zenuwzieke jongeman spreekt tegen een lantaarnpaal. Hij vraagt de lantaarnpaal te blijven staan tot het donker is, want dan komt hij terug en zal hij hem een geheim vertellen.

De jongen die tegen lantaarns spreekt, noemt zichzelf Diego, terwijl hij in werkelijkheid wellicht Adnan of Dino heet, zoals andere Bosnische jongens. Diego was nog een kind toen de belegering van Sarajevo begon. Hij kan zich er niets meer van herinneren. Maar als er vuurwerk is kruipt hij nog steeds onder tafel. Diego is via italie, frankrijk en luxemburg uiteindelijk hier terechtgekomen. Zonder één enkele reden om ooit naar Bosnie terug te keren. Diego overleeft hier al vijf jaar als illegaal. Zonder uitzicht op papieren, werk en een eigen woning. En dus werkt hij 's nachts in het park. Diego heeft altijd een vriendin gehad. Maar nu niet meer. Want hij krijgt het allemaal niet meer samen in zijn hoofd.

De lucht boven de stad is doorschijnend geworden. Op de zestiende verdieping van de verre toren holt Espérance tevergeefs achter haar stofzuiger aan; ze zal de haar toebemeten 73 m² bureau voor de zoveelste dag niet halen. Op de tweentwintigste en hoogste verdieping legt men verbindingen tussen hemel en aarde. *[Ge moet altijd rekening houden, een begrafenis dat is maar één kans hè. Ge hebt maar één kans om het goed te doen. Ge kunt dat nooit een tweede keer overdoen als ge ne slechte service hebt gehad. Dus dat is heel belangrijk.]*

De avond valt. Het park loopt leeg, op de bank met de jonge Polen na. Daar neemt Radek zijn zoveelste foute beslissing. Voert Kamil zoals steeds blindelings uit wat hem gevraagd wordt. En begint de eerste dag van het nieuwe leven van Kuba.

Negen kilometer hoger trekt de SAS vlucht SK452 een streep van Kopenhagen naar Fuerteventura. Een 32 jarige deense man kijkt vanuit zijn raampje over de stad uit. Vervolgens hoort hij zijn 26 jarige spaanse vrouw haar keel schrapen, hij kijkt haar verbaasd aan, ziet haar haar derde bekertje wijn achterover slaan en hoort haar het onmogelijke zeggen (*OPNAME ge hoort een vrouw in 't spaans zeggen dat ze lang*

heeft nagedacht en dat ze beslist heeft dat ze de terugvlucht niet mee zal nemen) Het daarop volgende moment zakt de man los door de zetel, los door de vloer, los door de vijfzijdige drukbestendige romp om gedurende 49 seconden naar beneden te tuimelen en te tuimelen en te tuimelen...

ge hoort een doffe plof en ziet duiven prachtig opvliegen

III

In het midden van het park wordt de parkman voor de laatste keer liefdevol omringd door kwetterende eendjes, deinende meisjes en huppelende konijntjes. Charlotte en Charlène heten ze, nee niet die konijntjes, die meisjes. Ze zijn tot op heden misschien al te zeer door het leven verwend - ze zijn gezond, zorgeloos en vooral erg mooi - zodat ze wat onvriendelijk, ja zelfs hooghartig, neerkijken op de mensen met minder geluk. De parkman vertelt over zijn eerste open hart-operatie, vier jaar geleden. En zijn tweede, twee jaar geleden. Volgende week zal hij aan zijn schouder geopereerd worden om de pijn in zijn linkerbeen weg te nemen. Pijn in uw linkerbeen en dan opereren aan uw schouder. Daar moeten we om lachen.

De parkman is ongelukkig. Hij zou graag naar Chili willen terugkeren maar dat gaat niet, want zijn vrouw werkt hier en in Chili is er geen werk voor haar. En hij kan niet meer werken door al die operaties. Het is eigen aan parkmensen om, wanneer ze het einde voelen naderen, naar hun geboortegrond terug te verlangen. De vlakke van Atacama. Het stoffige dorp. De droge aarde. En de onmogelijkheid ervan maakt hen triest. De parkman begint zacht te wenen.

Een blad dwarrelt naar beneden. Een vrouw snauwt tegen haar teckel. De teckel zegt dat hij godverdomme genoeg heeft van al dat roepen, maar de vrouw verstaat geen hondentaal en blijft maar tegen hem tekeer gaan. Witte zwanen drijven voorbij, een man denkt dat hij jogt en in de verre speeltuin joelen de kinderen.

We kunnen het wenen niet langer negeren. Parkman, alles komt goed. Alles komt altijd goed. Maar de parkman schudt het hoofd, staat moeizaam op en verlaat voor de allerlaatste maal het park. De parkman zal de volgende operatie niet overleven en rust nu in de vochtige aarde van het schoonselhof te hoboken.

Het schijnbaar verveelde jongetje ondersteboven aan de paal is Rik Van Nuffelen. Hij beleeft een zorgeloze jeugd in een zopas door polen verbouwde burgerwoning. Hij zal een scholier zijn met te lang haar in een niet nader bepaalde interculturele aso-school die hem zal voorbereiden op verplicht hoger onderwijs. Afhankelijk van waarheen zijn rijke innerlijke wereld hem zal leiden zal hij een zelfstandig denkend man zijn met een vrij of artistiek beroep en oude ouders. ALS HET LOOPT GELIJK HET VOORZIEN EN VERWACHT IS

De kleine geweldenaar daar bovenop zijn broertje Bartosz is Marcin Yopek. Hij is een GOK-kind en woont in een appartement op de 16de verdieping. Hij zal automechanica leren op het SITO 7 en de Poolse school zal hem op zaterdagmiddag

succesvol voorbereiden op de terugkeer naar Polen, waar hij op een dag een man van aanzien zal zijn in de geboortestad van zijn vader. TENMINSTE ALS HET LOOPT GELIJK HET VOORZIEN EN VERWACHT

Het meisje op de glijbaan daar is Lea Yakoov. Zij woont met haar zeven zusjes in een door tl lampen verlicht souterrain nabij het park. Ze zal scholiere zijn in het Bais Chinuch en haar begeleiders zullen er nauwlettend op toekijken dat zij niet in contact komt met niet-joodse leeftijdsgenoten. Op de leeftijd van achttien zal zij de school verlaten, ze zal door haar vader een goede man voorgesteld krijgen, ze zal hem dankbaar huwen, ze zal zich de haren afscheren en merkwaardig jong nog en voorzien van een pruik zal ze hier in de speeltuin liefdevol naar haar eigen kinderen kijken, die rennen, springen en glijden van de glijbaan – TENMINSTE ALS HET LOOPT GELIJK HET VOORZIEN EN VERWACHT IS.

Voor sommige mensen lijkt het geluk zo nabij. Andere mensen moeten er 1000 kilometer voor fietsen. Jozef, de man met de fiets, verdient hier zijn geld. In een systeem van Arbeit Essen Schlafen. [*OPNAME JOZEF arbeit essen schlafen arbeit essen schlafen*]. Immer Arbeit Essen Schlafen. En zo eens om het half jaar rijdt hij met die fiets terug naar Polen. Om het geld thuis af te geven. Maar nog het meest thuis is hij in dit park in het midden van de stad. Waar hij zich verwonderd afvraagt wat dat is. Geluk. [*QUOTE glücklich*]

Kent Danuta, de vrouw met de kaarsrechte rug, het geluk? Dat zou toch moeten; ze volgde haar hart, zoals de boeken het ons geleerd hebben. Maar moest er ook maar iemand in deze zaal overwegen om alles achter te laten omwille van de liefde, dan zeg ik u samen met Danuta; doe het niet. Want het is niet waar wat er in die boeken staat geschreven. Dat ge omwille van de liefde onder de horizon door moet kruipen, woestijnen moet doorkruisen, oceanen moet bevaren en de huizen van de verre havenstad met kleurpotloden moet kleuren. Het is niet waar. Hoe graag we dat ook zouden geloven.

Rachel is al 42 jaar getrouwd en heeft daarin het geluk gevonden.

In 1942 werd Babbe, de grootmoeder van Sonia, vergast. Een jaar later werd ook Sonia samen met haar ouders opgepakt. Sonia werd in een weeshuis voor Joodse kinderen ondergebracht. Haar vader stierf net als Babbe in Auschwitz. En haar moeder was één van de weinige 850 Belgische Joden die de kampen overleefde. Na de oorlog trouwde Sonia, ze kreeg twee kinderen en bleef haar hele leven in Antwerpen wonen.

In het najaar van 2009 vergleed Sonia plots in acute dementie. Ze begon terug Jiddisch te spreken, dat had ze in geen zestig jaar meer gedaan, terwijl ze dag in dag uit om haar grootmoeder Babbe riep. Zo kwam in een wrede profetie uit wat in haar boek geschreven stond;

ik zal mijn hele leven achtervolgd worden door haar ogen die mij vreemd
aankijken...ik had immers die deur geopend

Haar gouvernante dekt haar toe, terwijl het leven zijn gang gaat, zijn doodgewone, alledaagse, banale gang gaat.

We herkennen de zwarte zwanen in ons leven pas achteraf omdat we de natuurlijke neiging hebben om de dingen te zien zoals we ze zouden willen zien. We richten ons op wat we weten en we staan niet open voor het onmogelijke. En daarom lopen we keer op keer onze kansen mis. En misschien ook wel ons geluk.

Elazar Yakoov kijkt los door ons heen. Omdat niets kan hem afleiden van zijn enige en heilige doel; het instandhouden van zijn geloof, zijn tradities en zijn volk. Maar Elazar Yakoov voelt wel dat dat steeds moeilijker wordt in een steeds grotere wereld met steeds grotere verlokkingen. Maar hij wandelt vastbesloten voort, altijd maar voort en verder.

Ook Stefaan stapt voort, altijd maar voort en verder. Door de straten die bevrozen, langsheen de verre kinderen die heel even stilvallen, zo voorbij ons, op weg naar ergens anders.

Op dat moment stopt een jogger met joggen. Drie jonge Polen hebben hem dusdanig zwijgend en misprijzend aangekeken dat ze hem inspireerden tot fundamentele vragen. Over dit park in het midden van de stad. Over het verschil tussen parkmensen en verlofmensen. Over de duurzaamheid van de liefde

Het ouder koppel loopt hand in hand door het park. Leven zij lang en gelukkig? Of doen ze maar alsof en leven zij lang en gelukkig naast mekaar? Ik heb het trachten af te leiden uit de schalksheid van haar blik en uit de kromming van zijn rug. Ik heb het haar uiteindelijk gewoon durven vragen.

Het tijdelijke geluk, zegt ze, is niet belangrijk. Het is het eeuwige geluk dat telt. Tracht u te herpakken, zegt ze en ze knijpt zacht in mijn arm, je zal het heerlijk vinden om met je oude vrouw door het park te wandelen. En het zal oneindig eenzaam zijn om met je oude zelf door het park te wandelen. En weg zijn ze, arm in arm. En ze kijkt nog even om. Knipoogt. En doet een huppeltje.

De boomman wijst ons op de radeloosheid van de 21ste eeuwse mens. Diego wijst ons eens te meer op de broosheid van het leven. Vannacht heeft hij de lantaarnpaal het geheim van de eeuwige jeugd verteld en er zich vervolgens aan opgehangen.

Sommige vragen hadden beter niet gesteld kunnen worden. Euhm, mde sisoko est-ce que vous êtes heureuse?

Espérance Sisoko verdraagt alles, ze verdraagt het vier keer per dag dezelfde bus te moeten nemen, ze verdraagt het om in de verre toren achter een verdomde stofzuiger aan te hollen. Ze verdraagt het dat ze ondanks al dat lopen de gevraagde 73m2 buro steevast niet haalt. Maar ze verdraagt het niet als over haar leven in termen van geluk wordt gesproken.

De avond valt. Het park loopt leeg. Drie jonge Polen zitten op een bank. Kamil drinkt zijn achtste pintje leeg. Radek zwijgt. Niets lijkt te lukken in zijn leven. Hoe hard hij ook probeert. Hij beseft dat hij die alles wil, niets zal krijgen. En hij wordt steeds kwader op Kuba, omdat die niets wil en zoals steeds alles zal krijgen.

Na meer dan twee weken van wachten, roken en drinken op de banken van het stadspark krijgt Radek eindelijk telefoon. Voor Kuba. Ze zijn dringend op zoek naar een puntlasser, mét diploma.

Op datzelfde moment trekt de SAS vlucht SK452 een streep van kopenhagen naar fuerteventura. Een 32 jarige deense man kijkt vanuit zijn raampje naar beneden. En dan zegt zijn 26 jarige spaanse vrouw dat 'ze goed heeft nagedacht en dat ze de terugvlucht niet zal nemen'. Haar 32 jarige deense man is totaal verrast en valt door zijn stoel, door de vloer, door de 5 wandige drukbestendige romp...

Een doffe klap. De duiven vliegen heel traag op

De man krabbelt recht en ziet hoe zijn vorige leven reeds tot een vage streep is vervaagd. Hij schudt beduusd het hoofd en ziet hoe de nieuwe mogelijkheden zich alweer aan hem openbaren.

Alle portretten staren het geachte publiek aan

Sommige mensen hebben het geluk zo maar voor het grijpen. Anderen moeten er dagelijks voor vechten. Sommige mensen lijken voor het geluk geboren. Anderen schijnt het niet gegund. Sommige mensen hebben de hoop opgegeven. Sommigen speuren naarstig voort. Sommige mensen zoeken het geluk aan de andere kant van bergen en oceanen. Andere mensen vinden het in een klein park in het midden van de stad in het midden van de wereld.

Einde.

Toelichting adhv tekst in het programmaboekje

Polen op Zondag speelt zich af in een park in het midden van de stad. Het verschilt in niets van alle andere gelijkaardige parken in al die gelijkaardige West-Europese steden; geschoren grasvelden, aangeharkte paden, eeuwenoude bomen en mensen die er hun zondagmiddag komen doorbrengen.

In het laatste licht van de dag zitten enkele jonge Polen op een bank. Ze spreken hard en onverschillig. Ze zwijgen misprijzend als een jogger voor de vijfde keer voorbij strompelt. Ze kijken een zwarte vrouw met zware heupen na. Ze zien niet dat een stokoude Joodse vrouw in haar rolstoel in slaap valt. Daarboven trekt een vliegtuig een lichtgevend spoor. In de bleek en bleker wordende lucht.

Dankzij de bijzondere wetten van het moderne theater komt u te weten waarover die mannen spreken. Waarom de jogger blijft joggen. Waarvan de oude vrouw droomt. Wie er in dat vliegtuig zit, daarboven in de lucht.

***Polen op Zondag* is spectaculair en documentair theater over levensechte stads(park)verhalen, met werk van een fotograaf en een beeldend kunstenaar, verteld in een drievoudig tijdsbestek, met 1 live voice-over, 23 nationaliteiten en 44 personages, vertolkt door vijf acteurs, en acht konijnen.**

Voor deze voorstelling gaan wij aldus een samenwerking aan met de jonge gelauwerde beeldend kunstenaar **Ephameron** en met **Stef Stessel** (de Roovers/KVS/HetPaleis/...) voor zijn fotografisch werk. Uit de acteurspool van **kunstZ** engageren wij drie 'operatoren', aangevuld met twee mensen uit de artistieke Marthakern. Acteur **Ludo Hoogmartens** tenslotte vertolkt live de voice-over.

Credits

tekst:	Bart Van Nuffelen
regie:	Bart Van Nuffelen, Johan Petit
research:	Bart Van Nuffelen, Caroline Rochlitz

spel: Ludo Hoogmartens, Lili Almeida, Alyson Pedraõ,
Nathalie Gavashelishvili, Tom Clement, Caroline Rochlitz,
Poolse stemmen: Igor Maciejewski, Alek Lewandowski, Mateusz Kurczak
beeld: Ephameron, Stef Stessel
decor en licht: Manu Siebens, Klaartje Vermeulen (stage)
geluid: Tim Clement
kostuums: Tom Clement
choreografie: Alyson Pedraõ
montage beelden: Bart Baele, Jochem Baelus (stage)
productie, zakelijke leiding: Els Kortleven, Anja Benker, Ilke Festjens

Geïnterviewden: Professor Dr. Herman Van Goethem
Professor Dr. Ludo Abicht
Bram Van de Putte
Wim Pelckmans
Marysia Kluppels
Yolande Gielen
Veerle Sergeysse
Tibi Kind
Magda van de Roeck
Sonja Jacobs
Ronny Matthysen
Aldona Kuczynska
Iwona Cieszynska
Marzena Jusza
Guojin Liu
Muriël Van Elslande
René, Mimi, Gerrit en Bruno
Danuta Wiejak
Jan Van Schil
Stefaan De Munter
Rachel Rabinowitz
Koen de Cock
Patty de Lelie
Parkmensen
Kuba, Radec, Kamil, Robert en Pjotr
Gregory
Jozef
Schoonmakers GOM
Chinese kunstenaars Pagodepoort
Luc Rommelaere

met speciale dank aan: GOM, professionals in schoonmakers
Uitgeverij De Vries-Brouwers
Dela België
Berlin vzw
Pegode vzw
Hof ter Schelde
dagcentrum Eindelijk
Sint-Jozefinstituut DVC
dhr. Jules Koganovitch
Instituut voor Joodse Studies
Doctor-assistent Idesbald Goddeeris
Boysproject
Veerle Vanden Daelen
ACV Antwerpen, Bouw – Industrie & Energie
Danielle & Michal
Tilak Sharma
Alejandra Theus
Leonardo Lyceum Antwerpen
Luk Sponselée & Barbara Mullin
Eli Mariman
Yves Lemmens
Documentatiecentrum Atlas Antwerpen

Tekstfragmenten gebruikt uit: Het gebroken uur, oorlogsverhalen van Sonia Blumenstein door Professor Dr. Herman Van Goethem, Uitgeverij De Vries-Brouwers.

Met de steun van de provincie en het district Antwerpen, De Antwerpse Cultuurcentra, het Impulsfonds voor het Migrantenbeleid, de Stad Mortsel, de Vlaamse Overheid.

Een productie van het MarthA!tentatief in samenwerking met KunstZ vzw.